

**HUKUK TARİHİ BAKIMINDAN OSMANLIDAN CUMHURİYETE
YÜKSEKÖĞRETİM MESELESİ
-YÖK'ÜN İLAHİYAT FAKÜLTELERİ LİSANS PROGRAM
DEĞİŞİKLİĞİ BAĞLAMINDA-**

Haluk SONGUR*

Özet

Çalışmada, Osmanlının Tanzimat döneminden sonra yükseköğretim müessesesi kurma çaba ve teşebbüsleri ele alınacak ve bu bağlamda Darülfünun bünyesinde kurulan İlahiyat Fakültelerinin konumu ve özellikle ders programlarına değinilecektir. Ve nihayet 15.08.2013 tarihli YÖK Genel Kurulu'nun oyçokluğu ile almış olduğu İlahiyat fakülteleri ders müfredat değişikliği kararı ve bu kararın İlahiyat Fakültelerinde nasıl bir tepki ile karşılaştığına ve mevzuatımız bakımından bir fakültenin ders programının hangi esaslar dâhilinde düzenlenebileceği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler

Darülfünun, Tanzimat Dönemi Modernleşme, İlahiyat Fakültesi ders müfredatı.

**THE ISSUE OF HIGHER EDUCATION FROM THE OTTOMANS UP TO
REPUCLIC PERIOD
-WITHIN THE CONTEXT OF HIGHER EDUCATION COUNCIL
DECISION IN RELATION TO İLAHİYAT FACULTIES CIRRUCULUM
ALTERATION-**

Abstract

The struggle and attempts to establish a higher education of Ottoman after Tanzimat (reform) era will be discussed and within this context, the conditions and particularly the cirruculum of *Ulum-ı Aliye-i Diniyye* (Higher Religious Sciences-lately İlahiyat Faculty) will be referred. In conclusion, 15. 08. 2013 dated decision taken by majority of votes by Turkish Higher Education Council related with the

---

* Doç. Dr. SDÜ Hukuk Fakültesi öğretim üyesi, hasongur@hotmail.com. Ayrıca bu çalışmanın özellikle hukuki boyutunun değerlendirilmesinde yaptığı önemli katkılardan dolayı değerli meslektaşım Yard. Doç. Dr. Vahdettin Aydın'a şükranlarımı sunarım.

cirriculum amendment will be analyzed. It will be mentioned that the decision how it is reacted by İlahiyat Faculties and in which way a cirriculum can be enacted according to the legislation in force.

Key Words

Darülfünun, Tanzimat era reforms, İlahiyat Faculty's cirriculum.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde özellikle 18 ve 19. yüzyıldan itibaren her alanda bir değişme, yenileşme, modernleşme çabaları ve çalışmaları görülür. 19. Yüzyılın başlarından itibaren de kültür ve bilimde batıya doğru artan yöneliş, dünyada meydana gelen değişimler ve gelişimler Tanzimat döneminden itibaren medreseler dışında yeni bir yüksek öğretim kurulması yolunda bir teşebbüsün doğmasına yol açmıştır. Bunun için tasarlanan kurumun adı medreselerde okutulan ilimlerin dışında, yeni bilimlerin okutulacağı yer anlamında “Darülfünun” olarak belirlenmiştir. Buna göre ilim (ç. ulum), sözcüğü İslami veya dini ilimleri gösterdiğinden fen (ç. funun) sözcüğü ile Batı kaynaklı modern bilimlerin öğretileneğinin vurgulandığı ileri sürülmüştür.¹ Bu isimlendirme Cumhuriyet dönemindeki 1933 üniversite reformuna kadar korunmuştur.

Bu meyanda Osmanlının batılı anlamda ilk yüksek öğretim kurumu olan Darülfünunun kuruluş teşebbüsleri ve bünyesindeki ilahiyat fakültesinin tarihsel süreci kısaca ele alınacaktır.

**TANZİMAT VE SONRASI OSMANLIDA ÜNİVERSİTE GİRİŞİMİ
ve ENCÜMEN-İ DANIŞ**

Osmanlıda Maarif işlerinin düzenlenmesi amacıyla 1845'te bir Muvakkat Maarif Meclisi (Geçici Maarif Komisyonu) kuruldu. 13 Mart 1845'te çalışmalara başlayan bu meclis 11 aylık faaliyetini tamamlayıp Meclis-i Vala'ya takdim raporunda bir Darülfünun kurulmasını teklif etmişti. Raporda ayrıca Darülfünunda okutulacak kitapların temini için 20'si içeriden 20'si dışarıdan 40 kişilik bir Encümen-i Daniş teşkili ve bir Darülfünun kütüphanesinin kurulması teklif edildi.

“Meclis-i Umumi-i Maarif'in mühim işlerinden biri de Paris'in Akademisi tarzında bir cemiyet-i ilmiye teşkili idi. Aza-yı dâhiliyesi 40, azayı hariciyesi gayri mahdud ve her aybaşında bir gün münakid olmak üzere *Encümen-i Daniş* adıyla bir

¹ İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı'da Kültürel ve Modernleşmenin Odağı*, I-II, IRCICA, İstanbul, 2010, I, 80-81. Bunun böyle olmayabileceğine dair karşı görüş için bakınız. (Dölen, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı'da Döneminde Darülfünun*, I-V, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, I, 47. “Darülfünun, oluşturulması hedeflenen eğitim sisteminin en üst ve üçüncü basamağı olarak düşünülmeyle birlikte bunun medrese karşıtı olarak ortaya konulduğu şüphelidir”.

Cemiyet-i İlmiyye teşkiline karar verildi. Riyaseti ıslahı sudurdan Ataullah Efendi-zade Şerif Efendi, Riyaseti Sanisine Meclisi maarifi umumiye azasından Abdullah Efendi-zade Hayrullah Efendi intihab edildi. Meclisi umuminin buna dair mazbatası Cevdet Efendi tarafından yazılarak arz olundu. Altmış yedi senesi (1267/1851) Recebin beşinci iradesi sadır oldu.”²

Burada Fransız Bilimler akademisinin örnek alınarak bir bilimler akademisi kurulmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bir açıdan bakıldığında, Osmanlının üniversite projesi olan Darülfünun İhsanoğlu'nun da isabetli bir kitap başlığı olarak belirttiği gibi “Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı”³ olmuştur. Çünkü daha sonra Meclis-i Maarif Nezareti bünyesinde Meclis-i Maarif-i Kebir kurulmuştur ve Fransız hükümetinin tavsiyesi üzerine Eğitim Bakanı Victor Duruy tarafından 1867'de Osmanlı eğitim kurumlarını sistemleştirmek için bir ön tasarı hazırlanmıştır. Bir Maarif Nizamnamesi hazırlamak üzere özel olarak Şuray-ı Devlete bağlı özel Maarif Dairesi kurulmuştur. Bu dairenin görevi Fransız eğitim sistemini ve gelişimini inceleyerek Osmanlı İmparatorluğu'nun koşullarına uygun ve uygulanabilecek nitelikte bir Maarif Nizamnamesi hazırlamaktır. Maarif dairesi Victor Duruy'un projesini esas alınarak *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*'ni hazırlamıştır.⁴

Bütün bu hazırlıklardan sonra İlk Darülfünun teşebbüsü olarak adlandırabilecek olan Darülfünun-ı Osmanî 1863'te bir anlamda açılabilmiştir.

Encümeni Daniş 1851'de açılırken, diğer yandan 1857'de biri terbiye diğeri riyaziye öğrenimi için iki kişi Paris'e gönderildi. Nihayet Darülfünun 18 Ocak 1863'te açılabilir. 4000 ciltlik kitaplık ile fizik ve kimya laboratuvarı kuruldu. Meclisi Valay-ı Ahkâmı Adliye azasından Ethem Paşa'nın gözetiminde konferanslar serisiyle öğretime başladı. 2 yıl devam etti. Şahadetname adıyla diploma verildi. Çıkan yangın neticesinde normal öğretime geçmeden kapandı.⁵ Bu ilk teşebbüste düzenli bir üniversite öğretimi gerçekleştirilememiş sadece umuma açık konferanslar serisi yapmak mümkün olabilmıştır. 20 Şubat 1870'de ancak eğitime başlayabilen Darülfünun-ı Osmanî (1870-1873) ikinci girişim olarak nitelendirilebilir.

---

² Aliye, Fatma, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Bedir Yayınları, 1995, 62; Arslan, Ali, *Türkiye'de Üniversite ve Siyaset*, Paraf, İstanbul, 2011, 30; Dölek, I, 49-50

³ İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı'da Kültürel ve Modernleşmenin Odağı*, I-II, IRCICA, İstanbul.

⁴ Nizamnamenin esin kaynağı konusunda farklı görüşler için bakınız: Dölek, I, 76-77.

⁵ Arslan, 30.

Medrese ve askeri okulların tamamının bir çatı altında toplanmasını sağlayan Maarifi umumi Nizamnamesi'nde Darülfünun-ı Osmaniye'ye yer verildi. Sadullah Paşa başkanlığında, Kemal Paşa, Dadyan Artin Efendi, Rezaizade Ekrem Bey, Mahmut Manzur Efendi ve Dragon Çankof'tan oluşan bu ilim heyetince 1789'dan itibaren Fransız eğitim sisteminin geçirdiği evreler dikkatle incelenerek Osmanlılara uygun olabilecek bir maarif nizamnamesi hazırlanmıştı. Bu nizamnamenin hazırlanmasında 1867'de Fransa Eğitim Bakanı Victor Duruy'un Osmanlı eğitimi için hazırladığı ve içinde fen, tarih, hukuk ve idare branşlarının bulunacağı bir üniversitenin kurulmasını öngören taslak da etkili olmuştur⁶.

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kurulması kararlaştırılan Darülfünun-ı Osmani 1870 yılında ancak faaliyete geçmiş ve 1873 yılına kadar öğretime devam etmiştir.

Darülfünun-ı Osmaniye şu üç şubeden oluşacaktı. 3 yıl devam etti ve bu kurum 1873'te kapandı.

1. Hikmet ve Edebiyat
2. İlm-i hukuk
3. Ulumu Riyaziyye ve Tabiiyye

Darülfünun-ı Osmani'nin (1873/4-1881) 1973'te kapatılmasının ardından yeni bir üniversiteye ihtiyaç olduğu düşüncesiyle Darülfünun-ı Sultani oluşturulmuştur. Bunun üçüncü teşebbüs olarak⁷ nitelendirilmesi mümkündür.

Darülfünun-i Osmani'nin 1873'te kapanmasına müteakiben maarif nazırı Cevdet Paşa, Mektebi Sultani (Galatasaray) ileri sınıflarına Mecelle ve Roma Hukuku dersleri koydurduğu gibi 1874'te de Mülkiye Mühendis mektebini kurdurmuştu. Aynı yıl Maarif Nazırı olan Safvet Paşa Avrupa usulüne göre üç mektepten oluşan bir Darülfünun kurdurmuştu.⁸

1. Hukuk Mektebi
2. Turuk ve Maabir Mektebi (Mühendislik mektebi)
3. Edebiyat Mektebi.

Mekteplerin ve sınıfların ayrı ayrı düzenlendiği lisans ve doktora programlarının tanzim ve tatbik edildiği Darülfünun-i Sultani'de 1881'de eğitime son verildi.

Belki dördüncü teşebbüs olarak görülebilecek son aşamada, Türkiye'de üniversite sürecinin daimi olarak başlatılabilmesi II. Abdülhamit tarafından, tahta

⁶ Arslan, 35.

⁷ Dölek, I, 126; İhsanoğlu, I, 135.

⁸ İhsanoğlu, I, 139-40.

çıkışının 25. Yılında Darülfünun-i Şahane (1900-1908) adıyla bir müessese kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. 1869 Maarif-i umumiye Nizamnamesi'nin Darülfünun ile ilgili hükümleri ilga edilip yeni bir Darülfünun kurulmuştur. İlahiyat, edebiyat ve Fen şubelerinden oluşan bu Darülfünuna tıp ve hukuk şubeleri de dâhil kabul ediliyordu. Sıralanacak olursa Darülfünun şu şubelerden oluşuyordu.⁹

1. Ulum-i Aliye-i Diniye Şubesi
2. Ulum-i Riyaziye ve Tabiiye Şubesi
3. Edebiyat Şubesi

Ayrıca Hukuk mektebi ile Tıp mektebi de Darülfünun'un şubeleri kabul ediliyordu. II. Meşrutiyette tıp ve hukuk mekteplerinin Darülfünuna dâhil edilmesiyle birlikte 5 şubeli bir darülfünun ortaya çıkmıştı.

1. Ulum-ı Şeriyeye
2. Ulum-i Hukukiye
3. Ulum-ı Tıbbiye
4. Funun
5. Ulum-ı Edebiye

Baştan beri medreselerde ilahiyat eğitimini yürüttüğü düşüncesiyle Darülfünun'da bir şube olarak düşünülmeyen İlahiyat bu son dördüncü teşebbüste ayrı bir şube olarak açılmıştır. Böylece İlahiyat Fakültesinin de kurulmasıyla birlikte Darülfünun nihayet beş şubeli (fakülteli) yapıya kavuşmuş oldu.

İLAHİYAT FAKÜLTESİNİN KURULUŞ ve TARİHİ SEYRİ

1900 yılında kurulan Darülfünun-ı Şahane'nin kuruluşuna kadar atılan adımlarda, medreselerin batı üniversitelerindeki muadili olduğu varsayımı yaklaşımı kabul görmüş ve Darülfünun kurulma teşebbüslerinde fiili olarak bir "İlahiyat Şubesi" açılması öngörülmemiştir. 1869 *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*'nde Hukuk, Edebiyat ve Fen şubelerinden oluşan üçlü bir yapı öngörülmüş ve Osmanlı Darülfünun'un bünyesinde tıp ve ilahiyat şubeleri muadillerin mevcudiyeti dolayısıyla yer almamıştır. Aynı husus Darülfünun-ı Sultani kurulduğunda geçerli olmuştur. Nihayet Darülfünun bağlamından dördüncü teşebbüs olarak adlandırılabilir olan Darülfünun-ı Şahane'nin kuruluşu sırasında ilk başlarda benzer varsayımlarla hareket edilmesine rağmen son safhada Darülfünun-ı Şahane Fen, Edebiyat ve İlahiyat (Ulum-ı Aliye-i Diniye) olarak üç şubeli açılmıştır.¹⁰

---

⁹ Arslan, 43-44.

¹⁰ İhsanoğlu, Ekmeleddin, Darülfünun, II, 613.

1 Ağustos 1316/14 Ağustos 1900 tarihinde yürürlüğe giren Darülfunu-ı Şahane Nizamnamesi ile böylece 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nden beri ulaşılmaya çalışılan 5 fakülteli üniversite (Ulum-ı Aliye-i Diniye', Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiyye, ve Edebiyat) (Fen, Edebiyat, İlahiyat, Hukuk ve Tıp) modeline ulaşılmıştı.¹¹ Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi bütün fakültelerin programlarını nizamname sonunda ek olarak vermiştir.

İLAHİYAT FAKÜLTESİNİN EĞİTİME BAŞLAMASI VE PROGRAMLARI

Osmanlı'da Darülfünun ile girişilen üniversite teşebbüslerinde kurulan şubelerin ders müfredatları tamamen Nizamname ile belirleniyordu. Dolayısıyla 1900 yılındaki Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi ile kurulan ilk İlahiyat Fakültesi olarak kabul edilebilecek olan¹² Ulum-ı Aliye-i Diniyye şubesinin ilk ders programı da nizamname ile belirlenmişti.

1900 yılındaki nizamnameye göre Ulum-ı Aliye-i Diniye şubesinde okutulacak dersler şunlardı.¹³

Tefsir-i Şerif, Hadis-i Şerif, Usul-i Hadis, Fıkıh, Usul-ı Fıkıh, İlm-i Kelam, Tarih-i Din-i İslam.

1900 yılında hazırlanan ve nizamnamede ek olarak verilen bu ders müfredatı daha sonra 1908 yılında Heyet-i İlmiyece yenilenmiş ve 1913 yılında da ders takımları ve isimler oluşturulmuştur.¹⁴

1908'de Heyet-i İlmiyece Hazırlanmış olan yeni Ulum-ı Aliye-i Diniyye Şubesi ders programı:

Sene	Ders Adı	Muallimi
1.Sene	Tefsir-i Şerif	Sait Efendi
	Hadis-i Şerif ve Usul-i Hadis	Alay Müfettişi Şükrü Efendi
	İlm-i Fıkıh	Tokatlı Şakir Efendi
	Usul-i Fıkıh	Musa Kazım Efendi
	İlm-i Kelam	Dersiamdan Arapgirli Hüseyin Efendi
	Tarih-i Din-i İslam	Kütüphaneler müfettişi Asım Efendi
2. 3. ve 4. Seneler	Tefsir-i Şerif	İsmail Hakkı Efendi
	Hadis-i Şerif ve Usul-i Hadis	Kazasker Esat Efendi
	İlm-i Fıkıh	Tokatlı Şakir Efendi

¹¹ İhsanoğlu, I, 193-4.

¹² Mustafa Öcal, "İlahiyât Fakültelerinin Tarihçesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, Yıl: 1, Bursa 1986, 111-123.

¹³ İhsanoğlu, I, 194.

¹⁴ İhsanoğlu, I, 215,238-9, II, 616-617.

Hukuk Tarihi Bakımından Osmanlıdan Cumhuriyete Yükseköğretim Meselesi
-Yök'ün İlahiyat Fakülteleri Lisans Program Değişikliği Bağlamında-

Usul-i Fıkıh	Dersiamdan Rahmi Efendi
İlm-i Kelam	Abdüllatif Efendi
Tarih-i Din-i İslam	Müsteşar Mahmut Esat Efendi
Tarih-i Umumi (3-4. Sene)	Ahmet Mithat Efendi
Usul-i Tedris (3-4. Sene)	-

1913 yılında Ulum—Şeriyeye Şubesini Oluşturan ders takımları ve dersler.

Ders Takımları	Dersler
Tefsir ve Hadis ders takımı	1. Tefsir-i umumi 2. Tefsir-i tatbiki 3. Usul-i hadis 4. Hadis-i şerif
Kelam takımı	1. İlm-i kelam 2. Tarih-i ilm-i kelam 3. Felsefe-i Arap 4. Tasavvuf
Felsefe takımı	1. İlmü'n-nefs 2. İlm-i mantık ve ahlak 3. Felsefe-i ula ve tarih-i felsefe 4. Felsefe-i Arap
Fıkıh takımı	1. Usul-i fıkıh 2. İlm-i hilaf 3. Fıkıh 4. Tarih-i ilm-i fıkıh 5. Hikmet-i teşri
İlm-i Ahlak-ı Şeriyeye ve siyer takımı	1. Siyer-i nebevi 2. Tarih-i din-i İslam ve tarih-i edyan 3. İlm-i ahlak-ı şeriyeye

Yukarıda görüleceği üzere Darülfünun bünyesinde kurulan tüm şubelerde olduğu gibi ilahiyat fakültelerinin ders program müfredatları yasal düzenlemelerle belirlenmiştir.

II. Meşrutiyet devrinin seçkin devlet adamlarından ve Hukuk Fakültesi müderrislerinden olan Mustafa Hayri Efendi, 1913'te Şeyhülislamlığa tayin edilince medreselerin ıslahı konusunda kesin adımlar atıldı. Mustafa Hayri Efendi bütün İstanbul medreselerini "Daru'l-Hilafet'l-Aliyye Medresesi" adı altında birleştiren ve *Islah-ı Medaris Nizamnamesi* adını taşıyan bir projeyi hükümete kabul ettirdi (1914). Selimiye Camii avlusundaki Birinci Abdülhamit medresesinde Medresetü'l-Mütehassisin açılınca, Darülfünun bünyesindeki Ulum-ı Şeriyeye şubesi

fonksiyonunu kaybetti ve ilga edildi. Medresetü'l-Mütehassısın, 1. Tefsir ve hadis, 2. Fıkıh ve kelim, 3. Tasavvuf ve Felsefe olmak üzere 3 bölüme ayrılmıştı.¹⁵

1914 yılında medreselerin ıslahı çerçevesinde kapatılan Darülfünun Ulum-i Diniye şubesi, 10 yıllık bir aradan sonra Türkiye'de bütün medreselerin kapatıldığı 3 Mart 1924'te kabul edilen *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*'yla İstanbul Darülfünun'unda İlahiyat Fakültesi adıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine tekrar başlamıştır.

7 Mayıs 1340 (1924) törenle açılan İlahiyat Fakültesi, eğitim süresi 3 yıl 6 dönem olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda 1925-26 ders senesinde İlahiyat Fakültesi'nde okutulan dersler şunlardır:¹⁶

Tefsir ve Tarih-i Tefsir, Hadis ve Tarih-i Hadis, İctimaiyat, Ahlak, Kelam Tarihi, İslam Filozofları, Tasavvuf Tarihi, Felsefe Tarihi, Halihazırda İslam Mezhepleri, Din-i İslam Tarihi, Akvâm-ı İslamiye Etnografyası, Türk Tarih-i Dinisi, Tarih-i Edebiyat, İslam Bediiyatı, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din.

Bunlara ilaveten Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, İngilizce dillerinde hazırlık dersleri de açılmıştır.

Darülfünun'un ıslahı ve yeniden düzenlenmesi için 1932'de Türkiye'ye davet edilen Albert Malche hazırladığı raporda o gün itibarıyla 3 talebesi bulunan İlahiyat Fakültesi'nin İslam tarihi, felsefesi ve dini zümresini teşkil etmek üzere Edebiyat fakültesine bağlanmasını ve sabit kürsü derslerinin şu şekilde olmasını önermiştir.¹⁷

İslam Tarihi, Felsefesi, Dini zümresi Edebiyat Fakültesi'ne merbut altı sabit kürsüden oluşacaktır. Bunlar: 1. Metafizik ve din felsefesi, 2. Kuran tarihi ve tefsiri, 3. İslam dini ve hukuku tarihi, 4. Arapça, 5. Acemce, 6. Hadis.

İlahiyat fakültelerinin ders programı 1900'den ve 1928-29 eğitim ve öğretim dönemine tablo halinde izleyebiliriz.¹⁸

¹⁵ İhsanoğlu, II, 617-18

¹⁶ İhsanoğlu, 618-620

¹⁷ İhsanoğlu, II, 621.

¹⁸ İhsanoğlu, II, 629-633.

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERS PROGRAMI

1900-1913 seneleri

	1900	1908-1909
Tefsir	Tefsir	Tefsir-i şerif
Hadis	Hadis Usul-i hadis	Hadis Usul-i hadis
Fıkıh	Fıkıh Usul-i fıkıh	Fıkıh Usul-i Fıkıh
Kelam	İlm-i Kelam	İlm-i kelam
Tarih	Tarih-i din-i İslam	Tarih-i din-i İslam Tarih-i umumi Siyer-i nebevi Tarih-i edyan
Dil		Kitabet-i Türkiye Kitabet-i Arabiye
Felsefe		İlm-i hikmet Tarih-i ilm-i hikmet
Ahlak		İlm-i ahlak
Usul-i tedris		Usul-i tedris

1924-1933 seneleri

	1924-25	1925-26
Tefsir	Tefsir ve tefsir tarihi	Tefsir ve tefsir tarihi
Hadis	Hadis ve hadis tarihi	Hadis ve hadis tarihi
Fıkıh	Fıkıh Fıkıh tarihi	Fıkıh tarihi
Kelam	Kelam tarihi	Kelam tarihi Halihazırda İslam mezhepleri
Tarih	Din-i İslam tarihi	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi
Tasavvuf	Tasavvuf tarihi	Tasavvuf tarihi
Sosyoloji	Sosyal psikoloji Akvam-ı İslamiye etnografyası	Sosyal (içtimaiyat)
Dil ve edebiyat		Arap edebiyatı Arapça Farsça

Haluk SONGÜR

		Fransızca Almanca İngilizce
Felsefe		İslam sanatı Felsefe tarihi
Ahlak		İslam filozofları Din felsefesi Ahlak

	1924-25	1925-26
Tefsir	Tefsir ve tefsir tarihi	Tefsir ve tefsir tarihi
Hadis	Hadis ve hadis tarihi	Hadis ve hadis tarihi
Fıkıh	Fıkıh Fıkıh tarihi	Fıkıh tarihi
Kelam	Kelam tarihi	Kelam tarihi Halihazırda İslam mezhepleri
Tarih	Din-i İslam tarihi	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi
Tasavvuf	Tasavvuf tarihi	Tasavvuf tarihi
Sosyoloji	Sosyal psikoloji Akvamı İslam etnografyası	Sosyoloji (içtimaiyat)
Dil-edebiyat		Arap edebiyatı Arapça Farsça Fransızca Almanca İngilizce
Felsefe		İslam sanatı Felsefe tarihi
Ahlak		İslam filozofları Din felsefesi Ahlak

	1924-25	1925-26
Tefsir	Tefsir ve tefsir tarihi	Tefsir ve tefsir tarihi
Hadis	Hadis ve hadis tarihi	Hadis ve hadis tarihi
Fıkıh	Fıkıh Fıkıh tarihi	Fıkıh tarihi

Hukuk Tarihi Bakımından Osmanlıdan Cumhuriyete Yükseköğretim Meselesi
-Yök'ün İlahiyat Fakülteleri Lisans Program Değişikliği Bağlamında-

Kelam	Kelam tarihi	Kelam tarihi Halihazırda İslam mezhepleri
Tarih	Din-i İslam tarihi	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi
Tasavvuf	Tasavvuf tarihi	Tasavvuf tarihi
Sosyoloji	Sosyal psikoloji Akvam-ı İslamiye etnografyası	Sosyal (içtimaiyat)
Dil ve edebiyat		Arap edebiyatı Arapça Farsça Fransızca Almanca İngilizce
Felsefe		İslam sanatı Felsefe tarihi
Ahlak		İslam filozofları Din felsefesi Ahlak

	1925-26	1926-27
Tefsir	Tefsir ve tefsir tarihi	Tefsir ve tefsir tarihi
Hadis	Hadis ve hadis tarihi	Hadis ve hadis tarihi
Fıkıh	Fıkıh tarihi	Fıkıh tarihi
Kelam	Kelam tarihi Halihazırda İslam mezhepleri	Kelam tarihi Halihazırda İslam mezhepleri
Tarih	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Tarih-i edyan	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Tarih-i edyan
Tasavvuf	Tasavvuf tarihi	Tasavvuf tarihi
Sosyoloji	İçtimaiyyat (sosyoloji)	Sosyoloji
Dil-edebiyat	Arap edebiyatı Arapça Farsça Fransızca Almanca İngilizce	Arap edebiyatı Arapça Farsça Fransızca

Haluk SONGÜR

Felsefe	İslam bediiyatı Felsefe tarihi İslam filozofları Felsefe-i din	İslam sanatı Felsefe tarihi İslam filozofları Din felsefesi
Ahlak	Ahlak	Ahlak

	1927-28	1928-29
Tefsir	Tefsir ve tefsir tarihi	Tefsir Tefsir tarihi
Hadis	Hadis ve hadis tarihi	Hadis Hadis tarihi
Fıkıh	Fıkıh tarihi	Fıkıh tarihi
Kelam	Kelam tarihi	Kelam tarihi
Tarih	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi
Tasavvuf	Tasavvuf tarihi	Tasavvuf tarihi
Sosyoloji	Sosyoloji Hâlihazırda İslam mezhepleri Akvam-ı İslamiye etnografyası	İçtimaiyyat Hâlihazırda İslam mezhepleri Akvam-ı İslamiye etnografyası
Dil-edebiyat	Arapça Farsça Fransızca	Arapça Farsça Fransızca
Felsefe	İslam sanatı Felsefe tarihi İslam filozofları Din felsefesi	İslam sanatı İslam filozofları Felsefe tarihi Din felsefesi
Ahlak	Ahlak	Ahlak

	1930-31	1931-32/32-33
Tefsir	Tefsir Tefsir tarihi	Tefsir ve tefsir tarihi
Hadis	Hadis Hadis tarihi	Hadis ve hadis tarihi
Fıkıh	Fıkıh tarihi	Fıkıh tarihi
Kelam	Kelam tarihi	Kelam tarihi
Tarih	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi	Din-i İslam tarihi Türk tarih-i dinisi Dinler tarihi

Hukuk Tarihi Bakımından Osmanlıdan Cumhuriyete Yükseköğretim Meselesi
-Yök'ün İlahiyat Fakülteleri Lisans Program Değişikliği Bağlamında-

Tasavvuf	Tasavvuf tarihi	Tasavvuf tarihi
Sosyoloji	İçtimaiyyat Halihazırda İslam mezhepleri Akvam-ı İslamiye etnografyası	İçtimaiyyat Halihazırda İslam mezhepleri Akvam-ı İslamiye etnografyası
Dil-edebiyat	Arapça Farsça	Arap edebiyatı Arapça Farsça
Felsefe	İslam sanatı İslam filozofları Felsefe tarihi Din felsefesi	İslam sanatı İslam felsefesi Felsefe tarihi Din felsefesi
Ahlak	Ahlak	Ruhiyyat

1900'den başlayarak 1930'a kadar mümkün olduğunca bir detaylı müfredat programı sunulmaya çalışılmıştır. Belki de bu tabloların pek çok açıdan değerlendirilmeye tabi tutulması gerekmektedir. Fakat biz burada çok kısa olarak şunu ifade etmekle yetinelim: Yukarıdaki ders programından da görüleceği üzere yüksek din eğitimi veren kurumlar bir anlamda buradaki öğrencilerin hem modern dönemin ilimlerini hem de klasik ilimleri bir arada görmelerini bunları adeta harmanlayarak klasik ve modernin birleştiği bir müfredat oluşturmaya çalışmışlar. Sonuçta bugün İlahiyat fakültelerinde üç bölüm olarak karşımıza çıkan bölümlenin nüvesini oluşturmuştur.

1900 yılında eğitime başlayan Ulum-ı Aliye-i Diniye ders müfredatı nizamname ile belirlenmiş. Bir süre sonra 1913 yılında Ulum—Şeriyeye Şubesini aşağıdaki görüldüğü üzere beş ders takımı oluşturulmuştur.

1. Tefsir ve hadis ders takımı: 1. Tefsir-i umumi, 2. Tefsir-i tatbiki, 3. Usul-i hadis, 4. Hadis-i şerif
2. Kelam takımı: 1. İlm-i kelam, 2. Tarih-i ilm-i kelam, 3. Felsefe-i Arap, 4. Tasavvuf
3. Felsefe takımı: 1. İlmü'n-nefs, 2. İlm-i mantık ve ahlak, 3. Felsefe-i ula ve tarih-i felsefe, 4. Felsefe-i Arap
4. Fıkıh takımı: 1. Usul-i fıkıh, 2. İlm-i hilaf, 3. Fıkıh, 4. Tarih-i ilm-i fıkıh, 5. Hikmet-i teşri
5. İlm-i Ahlak-ı Şeriyeye ve siyer takımı: 1. Siyer-i nebevi, 2. Tarih-i din-i İslam ve tarih-i edyan, 3. İlm-i ahlak-ı şeriyeye.

Bunlardan, 1. Tefsir ve hadis takımı, 2. Kelam takımı ve 4. Fıkıh takımı bugün için İlahiyat Fakültelerindeki Temel İslam Bilimlerine, 3. Felsefe takımı da Felsefe ve din Bilimleri Bölümüne, 5. İlm-i Ahla-ı ve Siyer Takımı da İslam tarihi ve Sanatları bölümüne karşılık geldiği ifade edilebilir.

Ve nihayet 1914 yılında da *Islahı Medaris Nizamnamesi* ve Şeyhülislam Hayri Efendi'nin büyük gayretleri ile İstanbul Medreseleri "Daru'l-Hilafeti'l-Aliye Medresesi" adı altında birleştirildi. Selimiye Camii avlusundaki Birinci Abdülhamit medresesinde Medresetü'l-Mütehassisin açılınca, Darülfünun bünyesindeki Ulum-ı Şeriyye şubesi fonksiyonunu kaybetti ve ilga edildi.

Medresetü'l-Mütehassisin, 1. Tefsir ve hadis, 2. Fıkıh ve kelim, 3. Tasavvuf ve Felsefe olmak üzere 3 bölüme ayrılmıştı.¹⁹

1914 yılında medreselerin ıslahı çerçevesinde kapatılan Darülfünun Ulum-i Diniye şubesi, 10 yıllık bir aradan sonra Türkiye'de bütün medreselerin kapatıldığı 3 Mart 1924'te kabul edilen *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*'yla İstanbul Darülfünun'unda İlahiyat fakültesi adıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine tekrar başlamıştır.

Bu yeni açılan İlahiyat fakültelerinde de bugünün üçlü bölümlenmesine uygun dersler ihdas edilmiştir. Bu programda da Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri ve İslam Tarihi Sanatları Bölümlerinin dersleri bakımından yapılan bölümlenme görülebilir.

Dolayısıyla Türkiye'nin bir anlamda bugünkü İlahiyat Fakültelerinin geçmişini ve geleneğini oluşturan Ulum-i Aliyye Diniyye (1900) de, Medresetü'l-Mütehassisin (1914) ve ilk İlahiyat Fakültesinde (1924) bugünkü İlahiyat Fakültelerindeki üç bölümlü programın kökenini bir anlamda geleneğini oluşturmaktadır.

Ayrıca bu durum Türkiye dahil beş ülkede yüksek din eğitiminin inceleyen İngiltere Yüksek Öğretim Kurumun 2011 yılında hazırladığı raporda da Türkiye'deki İlahiyat fakültelerinin programlarının özgünlüğü olarak belirtilmiştir.²⁰ Ayrıca İlahiyat fakültelerinin bölümleriyle ilgili tartışmanın yanı sıra müfredatıyla ilgili tenkit ve mülahazalarda neredeyse İlahiyatın kuruluşuna yakın tarihlerde başlamıştır.²¹

Buraya kadar Tanzimat ve sonrası Osmanlı Üniversite teşebbüsleri ve bu bağlamda İlahiyat Fakültelerinin Cumhuriyete kadar tarihsel bir gelişimi sunularak

¹⁹ İhsanoğlu, II, 617-18.

²⁰ Bu konu hakkında bkz. Hussain, Amjad, *The Study of Islam and Religion in British and Turkish Higher Education*, 2-3,5, SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:2013/1, S. 30, s. 251-257.

²¹ İlahiyat fakültesi dersleriyle ilgili bir mülahaza için bakınız. Efe Adem, "Cumhuriyet'in Kuruluşundan Bugüne Türkiye'de Devam Ede Gelen 'Yeni' İlahiyat Fakültesi Söylemleri +Ekler", den naklen, SDÜ, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:2013/1, S. 30, s. 213-235.

bugünkü İlahiyat Fakültelerinin ve ders müfredatlarının ve bölümlenmesinin izi sürülmüştür. Şimdi de 15.08.2013 tarihli YÖK genel Kurulu'nun almış olduğu ve daha sonra iptal etmiş olduğu karar bağlamında genelde herhangi bir fakülte dolayısıyla özelde İlahiyat Fakültesi ders müfredat hazırlanması ya da değiştirilmesi işleminin nasıl yapılabileceğini mevcut mevzuat bakımından kısaca inceleme konusu yapılacaktır.

YÖK GENEL KURULUNUN 15.08.2013 TARİHLİ KARARININ MERİ MEVZUAT VE AKADEMİK GELENEK BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÖK Genel Kurulu tarafından 15.08,2013 tarihinde oy çokluğu ile alınmış olan ve içerik belirleyen bir karar mer'i hukuk ve özellikle mevzuat bakımından değerlendirildiğinde ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda "ilahiyat programı"nın nasıl ve ne şekilde bir içeriğe sahip olmasını tartışmaksızın Anayasa ve diğer mevzuat bağlamında değerlendirmek uygun olacaktır. 1982 Anayasası'nın 'Yükseköğretim Üst Kuruluşları' başlığını taşıyan 131.maddesinde; "Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak" amacıyla Yükseköğretim Kurulu'nun kurulduğu açıkça hükme bağlanmaktadır. Burada Anayasadan önce (1981 yılı) kabul edilmiş olan kanunda var olan düzenlemelerin Anayasa maddesinde de aynen benimsendiği görülmektedir.

YÖK'ü ayrıntılı bir şekilde düzenleyen kanun 4.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'dur. Kanunun 'Üst Kuruluşlar' başlığı altında Yükseköğretim Kurulu düzenlenmiştir. 7. maddenin e fıkrasında: "Yükseköğretim kurumlarında eğitim-öğretim programlarının asgari ders saatlerini ve sürelerini, öğrencilerin yatay ve dikey geçişleriyle ve yüksekokul mezunlarının bir üst düzeyde öğrenim yapmalarına ilişkin esasları Üniversitelerarası Kurulun da görüşlerini alarak tespit etmek." denilerek yüksek öğretim kurumlarında eğitim-öğretim programlarının "asgari ders saatlerini ve sürelerini tespit etmek" görevi Yüksek Öğretim Kurulunun görevleri arasında sayılır. Burada YÖK'ün görevinin şekil ve esas bakımından sınırları belirlenmiştir.

Öte yandan üniversite senatosunun görevlerini belirleyen aynı kanunun 14. maddesin b fıkrası 4. bendinde; "Üniversitenin yıllık eğitim-öğretim programını ve takvimini inceleyerek karara bağlamak" diyerek ders müfredatlarının belirlenmesinin üniversite senatoları tarafından karar bağlanacağını belirtilmiştir.

Öyleyse burada iki ayrı düzenleme var gibi görünse de 7. madde YÖK'e asgari ders saatlerini ve sürelerini tespit görevi vermekte, bu genel tespit yetkisi dışında YÖK'e doğrudan bir yetki verilmemekte, aynı kanunda üniversite eğitim-öğretim programları ile ilgili özerk kabul edilerek kendi programını Senatosu aracılığı ile belirleyebilmekte ve bunun incelenerek karara bağlanacağı organ olarak YÖK'ü işaret etmektedir.

Öyleyse YÖK Genel Kurulu'nun almış olduğu "İlahiyat fakülteleri Yeni Programı Kararı", kanun bakımından verilmemiş bir yetkinin kullanılması olarak ortaya çıkmıştır. Bu bakımından yasal olarak yetki kullanımının aşımı (tecavüzü) söz konusudur. YÖK Genel Kurul kararı bu bağlamda idare hukukuna göre yetki unsuru bakımından sakatlıklar ve hukuka aykırılıklar taşıyan bir karar durumuna düşmektedir.

YÖK Genel Kurulu kararı ile birlikte çok yetersiz itirazlar arasında konunun hukuki yönüne değinen nerede ise hiçbir gerekçe yer almamaktadır. Hâlbuki Anayasanın doğrudan Yükseköğretim Kurumları başlığını taşıyan 130.maddesinde üniversitelerin (yükseköğretim kurumlarının) bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği sahibi kurumlar olduğu açıkça vurgulanmaktadır.

Bu vurguyu destekler mahiyette Anayasa Mahkemesi de 2011 tarihli bir kararında; *"Anayasa koyucu, Anayasa'nın 130. maddesiyle üniversiteleri bir Anayasal kuruluş olarak kabul etmiş ve üniversitelerle ilgili başlıca kuralları belirtmiş, üniversitelerin "kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe" sahip olmalarını öngörmüştür. Anayasa'nın 130. maddesi, üniversite çalışmalarını, eğitim ve öğretimin her türlü dış etkiden uzak, bilimin gerektirdiği yansız ve baskısız bir ortamda yapılmasını sağlayacak biçimde düzenlemiştir. Anayasa Mahkemesi kararlarında da belirtildiği gibi, "Bilimsel özerklik", geniş bir kavramdır. Anayasa, bu ilkesiyle üniversiteleri, 2. maddesinde yer alan temel niteliklere sahip bir hukuk devletinin üniversitesine yaraşır biçimde öğretim, araştırma ve yayın konularını belirlemek ve yürütmek serbestliğine sahip kılmış bulunmaktadır"*²² demektedir.

Program içeriğine varıncaya kadar bir düzenleme yetkisini ele alan YÖK'ün bu tutumu ile üniversitelerin bilim ve akademik özerkliğini hiçe saydığını da göz ardı etmemek gerekir.

Özerklik konusunda dikkate alınması gerektiğini düşündüğüm metinlerden birisi "Yüksek öğretim kurumlarının akademik özgürlük ve özerlik üzerine Lima Bildirgesi'dir. Bildirgenin 18 ve 19.maddeleri :*"Akademik özgürlükten gerektiği*

²² AYMK, 28.4.2011 tarih ve E. 2009/56, K. 2011/71 sayılı k. RG. 6.7.2011 tarih ve 27986 sayı.

gibi yararlanmak ve yukarıdaki maddelerde sözü geçen yükümlülüklere uymak, yüksek öğretim kurumlarının üst düzeyde özerkliğe sahip olmasını gerektirir. Devletler, yüksek öğretim kurumlarının özerkliğine müdahale etmemekle ve toplumdaki diğer güçlerin müdahalelerini de önlemekle yükümlüdürler. Yüksek öğretim kurumlarının özerkliği, ilgili akademik çevrenin tüm üyelerinin aktif katılımını içeren demokratik bir özyönetimle gerçekleşir. Akademik çevrenin tüm üyeleri, herhangi bir ayırım yapılmaksızın akademik ve idari işlerin yürütülmesinde yer alma hakkına ve olanağına sahiptirler. Yüksek öğretim kurumlarının tüm yönetim organları özgürce seçilir ve akademik çevrenin değişik kesimlerinden temsilcileri içerir. Özerklik, eğitim, araştırma, dışa yönelik çalışmalar, kaynakların kullanımı ve diğer ilgili faaliyetlerle ilgili politikaların belirlenmesine ve yürütülmesine ilişkin kararları kapsamalıdır”²³ şeklinde ifade edilebilir.

Yukarıdaki vurgulardan da anlaşılacağı üzere YÖK Genel Kurul kararı üniversitelerin senatolarına bırakılmış olan bir yetkiyi kullanmak suretiyle üniversitelerin akademik özerkliklerine müdahale ederken aynı zamanda bir yetki tecavüzünde bulunmaktadır. Her iki yönüyle de uygulamanın yanlış ve akademik gelenekleri de zedeleyici bir görünüm taşıdığı açıktır. Bu durumun farkında olan kararın destekçileri nitekim söz konusu değişikliği YÖK Genel Kurulu'nun kararının yansıra, 2547 sayılı kanunun 14. Maddesi b fıkrası 4. Bendine uygun bir şekilde her İlahiyat Fakültesinin bu konuda YÖK Genel Kurulunun oy çokluğu ile almış olduğu “yeni bir ilahiyat programına” uygun bir değişiklik teklifinin ilgili üniversite senatosuna sunulmasını tavsiye etmiş ve pek çok fakülte bu şekilde değişiklik gerçekleştirmiştir.

Meseleyi akademik açıdan incelemeye geçmeden önce YÖK Genel Kurulu'nun ders müfredat programı ile ilgili yapmış olduğu işlemin ilk olmadığını daha önce de farklı müfredat düzenleme işlemleri de yaptığının belirtilmesi uygun olacaktır. Belki de akademisyenler YÖK Genel Kurulu'nun neden İlahiyat Fakültesi programları üzerinde düzenleme yaptığı sorusunu da sormalıdır.

Bu meselenin hukuki boyutunun ötesinde, genelde Türk akademisyenleri ve entelijansiyası, özeldde İlahiyat fakültesi akademisyenleri tarafından yazılı ve görsel basında, sosyal medyada bu meselenin tartışılması maalesef birkaç istisnası dışında doğru açıdan yapılamamış gibi görünmektedir. Şöyle ki, İlahiyat fakülteleri için bir program değişikliği bağlamındaki tartışmalarda görüldü ki, taraflar tamamen yeni veya eski program tarafında olup bu durumda kabulcüler ve retçiler şeklinde iki taraf oluşmuştur. Her ne kadar tartışmanın tarafları iki ayrı yerde gibi görünseler de

---

²³ Lima bildirgesi ve geniş değerlendirmeleri için bakınız: Academic Freedom and University Autonomy, Proceedings of the International Conference, 5-7 May 1992, Sinaia, Romania, <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000927/092770eo.pdf> (e.t:07.01.2014)

İlahiyat fakültelerinin ders müfredatlarının fakültelerin ve dolayısıyla üniversitelerin kendi birimlerinde ve içinde kararlaştırılması gereken bir husus olduğuna vurgu neredeyse hiç ortaya konulmaması hasebiyle aslında ortak bir tavır sergiliyorlardı. Esas itibarıyla eski program da yeni program da kendi açılarından avantajlar ve dezavantajlar barındırmaktaydılar. Bir anlamda Osmanlı son döneminde başlatılan Darülfünun teşebbüslerinde olduğu gibi ders müfredatlarının merkezi bir otorite, o gün Nizamname bugün YÖK tarafından düzenlenmesi her iki taraf için de temel meselelerden biri olmamış gözükmektedir.

Elimizdeki son verilere göre Türkiye’de 46’sında eğitimi sürmekte olan toplam 86 tane ilahiyat fakültesi vardır. Sayının çokluğu, kalitenin düşmesini ve mezunların iş imkânlarını olumsuz etkileyebileceği ifade edilebilirse de bu durum bir avantaja da dönüştürülebilir. Şöyle ki; belli oranda yeterli kadroya sahip her ilahiyat fakültesi kendi ağırlıklı programını yaparak, belli alanlarda Türkiye’de etkin ve söz sahibi bir fakülte haline gelebilir. Bu bağlamda YÖK Genel Kurulu’nun bir kararına ihtiyaç hissedilmemelidir. Özellikle bazı felsefe derslerinin kaldırılarak oluşturulan yeni plan bağlamında yapılan felsefe ve din bilimleri mi yoksa temel İslam bilimleri mi önemli tartışmaları bağlamında çok verimli ve faydalı fikirler de ortaya çıktı. Örneğin kendini temel İslam alanında ya da daha da özel olarak fıkıh, tefsir vb. alanlarından ağırlıklı bir eğitim vermeyi amaçlayan ve buna dönük program yapan fakültelerimiz olabilmeli hatta olmalı. Bunun yanı sıra Felsefe ve din bilimlerinin çok daha ağırlıklı olduğu, kadrosunu o yönde oluşturan fakültelerde hepsi birer emek ve çalışma ürünü olacak bu tarz ağırlıklı programlar oluşturabilmeli hatta oluşturmalıdır. Yani merkezden bir düzenleme bekleme ihtiyacında olunmamalıdır.

Artık bütün ilahiyat fakülteleri üç bölümde birden en iyi olma her alanda yarışma fikrinden vazgeçmelidir. Programlardaki ağırlıkların çeşitlenmesi rekabet ve kaliteyi de olumlu anlamda etkileyecektir.

Tartışmada ihmal edilmiş bir başka boyutu ise, felsefe ve din bilimleri bölümü derslerinin ağırlıklı olması o öğrencilerin dersleri hikmet ve felsefe boyutuyla kavradığı anlamına gelmemektedir. Çünkü felsefe bölümü derslerimiz daha ziyade tarih ve bilgi yükleme dersleri formatındadır. Benzer bir durum Temel İslam bilimleri bölüm dersleri için de geçerlidir. İlahiyat fakültesindeki eğitim – öğretim aynı mantıkla sürdürüldükten sonra felsefe derslerinin azaltılıp Temel İslam derslerinin çoğaltılmasıyla, İslami ilimlerde daha derinlikli ve güçlü insanlar yetiştirilmesi mümkün gözükmemektedir. Çünkü felsefe derslerindeki benzer yaklaşım tefsir, hadis, fıkıh dersleri için de geçerlidir. Dolayısıyla tartışmanın her iki tarafı da ders müfredat ve programlarının merkezden belirlenmesine itirazda bulunmama noktasında meseleyi ele almayarak ortak bir noktada buluşmuş görüntüsü vermektedirler.

2011 yılında düzenlenen, “İlk ve Ortaöğretiminde Felsefe Eğitimi Çalıştayı”nda ilköğretimde felsefe eğitimi tartışılmıştı. Prof. Dr. Durmuş Günay’ın önemli belirttiği üzere ilköğretimi felsefe dersinin konulması tek başına bir çözüm değil belki de bir ek yük olacaktı. Şöyle ki; “Şayet çocuklara bir takım felsefi bakış açıları kazandırılmıyorsa, çocuklara felsefe dersi koyalım veya yakın bir derste doğrudan doğruya felsefe başlığı altında tarihten bir takım alıntılar öğretilim diyorsak, bu yaklaşım zaten bilgi aktarımı üzerine kurulu olarak eğitim yaklaşımının entelektüel kurulumunu hiçbir şekilde değiştirmez. Bir başka ifadeyle, çocuk, şimdiye kadar nasıl ki Türkiye’nin başkentini okulda öğreniyorsa Aristo diye bir kişinin de yaşadığını aynı şekilde öğrenecektir. Özetle öğrencinin malumatı artmış olacaktır. Oysa çocuk ne bilgiye yaklaşım tarzını değiştirecek ne de ciddi anlamda bir entellektüel beceri kazanmış olacaktır”.²⁴ Burada görüleceği üzere yeni bir ders koymak veya müfredatta belli derslerin ağırlığını artırmak her zaman o alandan derinliği artırmak anlamını taşımamaktadır.

Esas itibarıyla tüm derslerin bir felsefi derinlik içinde ele alınması zorunludur. Bu noktada Günay şunları ilave eder; “Şayet felsefe öğretmekten kastımız bir ders müfredatını aktarmaktan ziyade, genel olarak çocuklara sorgulama, çözümlenme ve anlama gibi bir takım yaklaşım tarzı kazandırılmıyorsa ise, bunun oldukça zor ve bir o kadar anlamlı ve önemli olduğunu düşünüyorum. Buna göre çocuklar sadece felsefe konularında değil, bütün her şeyi öğrenirken felsefi bir derinlik kendilerine eşlik etmelidir. Örneğin bir matematik dersini öğrenen öğrenci matematiksel kavramların nasıl ve niçin ortaya çıktığını, bu tür kavramların ne tür somut ihtiyaçlara cevap verdiği gibi sorularla da tanışmalıdır. Dolayısıyla okullarda öğretilen matematik, formel matematiğin aktarımından ziyade, az da olsa matematik tarihi ile matematik felsefesini de içermelidir. Benzer şekilde bilim eğitimi, bilim felsefesi ve bilim eğitimini de kapsamalıdır. Bilim eğitiminin bu şekilde verilmesi, öğrencinin bilgiye yaklaşım tarzını değiştirmelidir. Bilimsel ve beşeri bilgi, bizden bağımsız birilerinin kanonik hale getirdiği ve hiçbir şekilde değiştiremeyeceğimiz metafizik bir şey değil, aksine tarih içerisinde bir takım insanların emeklerinin ürünü olarak ortaya çıkan bir bilgi birikimidir ve tadilata açıktır.”²⁵

Dolayısıyla İlahiyat Fakültelerinde sorgulama, çözümlenme, anlama becerilerini geliştirmeksizin yani her ders için bir hikmet boyutu (felsefi derinlik) kazandırmaksızın felsefe derslerin artırılması felsefeye veya temel İslam bilimi derslerinin artırılması temel İslam bilimine bir katkı sağlayacaktır.

---

²⁴ Günay, Durmuş, *Çocuklar için Felsefe Eğitimi*, (Yayına Hazırlayan: B. Çötükseven, H. Tepe), Ankara, 2013, 55-57.

²⁵ Günay, Durmuş, 55-57.

Üçüncü nokta ise Türkiye'nin bir anlamda bugünkü İlahiyat Fakültelerinin geçmişini ve geleneğini oluşturan Ulum-i Aliyye Diniyye (1900) de, Medresetü'l-Mütehasssisin (1914) ve ilk İlahiyat Fakültesinde (1924) bugünkü İlahiyat Fakültelerindeki üç bölümlü programın kökenini bir anlamda geleneğini oluşturmasıdır. İlahiyat Fakültelerinin 3 bölümlü ve bu derslerden oluşan lisans programı aslında dünyada bir anlamda diğer çağdaşlarından farklı belki yüzyılı aşkın bir birikimin ve tecrübenin muhassasıdır.

SONUÇ YERİNE

Türkiye'de genelde üniversite özelde ilahiyat fakültesi eğitimi ve ders müfredatı meselesi her zaman tartışma konularından olagelmıştır.

Batılı anlamda bir yüksek öğretim kurumu olarak Darülfünun 1869'dan itibaren 1933'e kadar hayatini sürdürmüştür. Bugünkü üniversite ve ilahiyat geleneğimizin nüvesini oluşturmuştur. 1900 yılında Abdülhamit tarafından tahta çıkışının 25. Yılında kurulan ve medreseler dışında İslami ilimlerin tahsil edildiği bir yer olarak ilk İlahiyat Fakültesi Darülfünun'un bir şubesi olarak açılmıştır. O tarihten itibaren zaman zaman kapansa da tekrar açılmış ve günümüze kadar İlahiyat fakülteleri olarak mevcudiyetini sürdürmüştür.

İlk açıldığı zaman ders müfredatları bir nizamname ile belirlenmiştir. Bugün gelinen noktada oluşmuş 3 bölümlü İlahiyat Fakültesi yapılanmasının kökleri ilk yapılanmaya kadar uzatılabilir. Türkiye'nin bir anlamda bugünkü İlahiyat Fakültelerinin geçmişini ve geleneğini oluşturan Ulum-i Aliyye Diniyye (1900) de, Medresetü'l-Mütehasssisin (1914) ve ilk İlahiyat Fakültesinde (1924) bugünkü İlahiyat Fakültelerindeki üç bölümlü programın kökenini bir anlamda geleneğini oluşturmasıdır. İlahiyat Fakültelerinin 3 bölümlü ve bu derslerden oluşan lisans programı aslında dünyada bir anlamda diğer çağdaşlarından farklı belki yüzyılı aşkın bir birikimin ve tecrübenin muhassasıdır. Bu durum bir kazanım ve birikim olarak değerlendirilmelidir.

Umarım son YÖK genel kurul kararının çevresinde yapılan tartışmalar akademik dünya için iyi bir tecrübe olur ve kendi geleneğini kendi iddiasını oluşturma noktasında kendi müfredatını sahip çıkma ve düzenleme istidatını gösterebilmesini sebebiyet verir.

KAYNAKÇA

- Aliye, Fatma, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Bedir Yayınları, 1995.
- Arslan, Ali, *Türkiye’de Üniversite ve Siyaset*, Paraf, İstanbul, 2011.
- Dölen, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı’da Döneminde Darülfünun*, I-V, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Efe, Adem, “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Devam Ede Gelen ‘Yeni’ İlahiyat Fakültesi Söylemleri +Ekler”, *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:2013/1, S. 30, s. 213-235.
- Günay, Durmuş, *Çocuklar için Felsefe Eğitimi*, (Yayına Hazırlayan: B. Çötükseven, H. Tepe), Ankara, 2013, 55-57.
- Hussain, Amjad, “The Study of Islam and Religion in British and Turkish Higher Education”, 2-3,5, *SDÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:2013/1, S. 30, s. 251-257.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı’da Kültürel ve Modernleşmenin Odağı*, I-II, IRCICA, İstanbul, 2010.
- Kara, İsmail, *Bir Felsefe Dili Kurmak*, İstanbul, 2001, 116.
- Öcal, Mustafa, “İlâhiyât Fakültelerinin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyât Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, Yıl: 1, Bursa 1986, 111-123.